

ИЗЛАЗИ

ушорником, четвршком
и недељом

ЦЕНА:

за 1 месец 1 динар
или 1 крунаПретплату примају све поште у
Србији и иностранству

ЗВЕЗДА

ПОРОДИЧНИ ЛИСТ

Претплату треба слати:
ШТАМПАРИЈИ
ПАВЛОВИЋА И СТОЈАНОВИЋА

Неплаћена пиема не примају се

Рукописи не враћају се.

УРЕДНИШТВО СЕ НАЛАЗИ
У ДУБРОВАЧКОЈ УЛ. БР. 9

БРОЈ 10 ПР. Д.

Уредник: Јанко М. Веселиновић

БРОЈ 10 ПР. Д.

ЛАКУ НОЋ

Сјајно сунце паде за гору, за гране,
Утрну му тихо и последњи зрак,
А на место сунца свуда на све стране
Завлад'о је густи, тајанствени мрак.
Милозвучних тица престаде певање,
Са сунчевим сјајем оде песме моћ,
А мирисни лахор свија брсно грање
Сјајном дану кличућ: лаку, лаку ноћ!

Спавај, драга, склопи очи сане,
Бог нека те штити целу ноћ.
Спавај, сновијај, моје бело лане,
Спавај мирно док сунце не гране, —
Лаку ноћ!

А кад рујна зора сав исток повлати
И одагна овај тајанствени мрак;
И кад сјајно сунце стане с неба слати
На мирисна поља позлаћени зрак;
Кад запева славуј у густоме лугу,
Ја ћу опет, драга, теби натраг доћ',
На грудима твојим ублажићу тугу,
Која моје срце ломи по сву ноћ.

Спавај, драга, склопи очи сане,
Бог нека те штити целу ноћ.
Спавај, сновијај, моје бело лане,
Спавај мирно док сунце не гране, —
Лаку ноћ!

С—ан.

ЖРТВА ЉУБАВИ

— Н О В Е Л А —

— Сећам се врло добро, то је било 20. фебруара 18.. год. Тада сам навршавао двадесету годину. Ах! тај датум, те године — никад нећу заборавити!

Тако је почео да прича наш капетан, у друштву нас неколико млађих официра, уз чашу рујна винца, седећи крај ватре на биваку.

Време је двадесетог фебруара било врло ружно. Снег тек почео копнити; облаци оловно-пепељасте боје нагомилали се и притисли; помало ромиња; као бугија са разрушеног темеља диже се магла; ваздух је тако пун влаге да неможеш дисати. Суморан дан, још суморније вече: раскаљало се до зла Бога, пао мрак па ништа не видиш пред собом; на улици нигде живе душе; чини ти се да си у овој безграничној помрчини сам-самцит, да луташ по мраку, као вечити Јуда; само тамо негде, Бог те пита где, — видиш, или боље рећи назиреш, да се нешто светлуца, — то су општински фењери. Наравно да је на таком времену човек, расположен некако буди буди Бог с нама: зловољан је до зла Бога, све му нешто не достаје; не може никако да се скраси, па и мисли и осећаји, што га тада обузимају, тако су сетни, тако тужни, да у најмању руку жели да се обеси! Е, али код двадесетогодишњег потпоручника све може да буде, али да он буде нерасположен, да га обузимају тужне мисли и осећаји, особито кад се спрема на бал, то нисам чуо! Оно истина дешава се по неки пут да видиш како је потпоручник дубоко замишљен, кажем, дешава се, али само тад кад у џепу нема ништа, али то брзо пролази. Ено га опет ведре и поносна чела, сваки му живац игра, срце и глава пуни су осећаја и мисли... али каквих! Та, кад би се скупили сви психолози светски не би могли да кажу какви су! У осталом шта да вам о томе причам кад ви боље знате.

Затим капетан запали цигару, искани чашу и настави:

»Елем, тога суморног вечера племићи вароши Н. приредили су бал у својој дворници као опроштај са месојеђама и знак да почиње велики пост. Ваш покорни слуга, пошто се у својој палати ујдурисао, ведре чела и весела срца хитао је на бал. Пред касином су фијакери непрестанце јурили; било их је доста који су дошли на исти начин као и ја, т. ј. пешке. У чекаоници мушкарци и женскиње скидају капуте, бунде, шалове, мараме и калочне; лакеји једва стижу да приме хаљине и даду билете. — Бацих лакеју шињел и уђох у салу.

Огромна сала са мермерним плочама по зидовима, уметничким плафоном из класичног доба, са великим сликама царева на једној страни, осветљена хиљадама свећа, три кристална лустера —

и безброј канделабри по зидовима, — изгледала је величанствено. Била је дупке пуна. Само чујеш један општи жагор од разговора и смеха; ваздух је испуњен разним мирисима; по неки пут чује се виолина или кларинет: то музиканти на хорovima штимују своје инструменте; хорови начичкани главама. То су они што неће да играју, него дошли само да посматрају; ту седе и мајке, одатле им је најзгодније оштрим оком пратити сваки покрет својих кћери.

Шаренило као у калејдоскопу! Стотинама лица, милион боја, хиљаду мода, милион фризура!... Једва сам доспео да се поклоним и бацити по коју кратку безначајну реченицу познаницима и познаницама. »Добро вече...« »Ах и ви сте дошли!...« »Како сте?...« »Благодарим...« »Молим, молим« »Гле ево и нашег играча, надам се један валс. — »О, сматрају за част, госпођице.« »Здраво, пријатељу! рече ми мој друг Никола. »Здраво« одговорих и пођосмо.

Не потраја дуго а почеше се разлегати, испрва лакше, а после све јаче и јаче, дивни звуци једног Штраусовог валса; сала се у један мах очисти. Ено председник касине са најстаријом дамом поче, ено и други пар, тамо трећи, четврти... једном речју: бал је отпочео.

Молим вас, посматрајте за тренутак изразе лица код кавалера и дама. Први махом »густирају« с којом ће играти; даме очекују.

Код неких госпођица ви читате у очима сигурност да она неће остати без кавалера; код неких т. з. »краљица бала« видите извештан понос, и то да она неће са сваким да игра; код већине, пак, видите жудњу да игра па ма с ким било; има их и тако несрећних да целог вечера не играју. Молим вас, погледајте једну од тих, ено један кавалер иде у правцу њеном; погледајте само њено лице. Како га усрдно чека! Како га молећи гледа! Чак се нехотично истакла мало напред, просто се спремила, само да метне своју руку на његово раме. Ево га приближио се; на њеном лицу и страх и радост... сад ће... Али је он погледа равнодушно и приђе њеној другарици. Јадница! Тако целог вечера. Ако ли јој, пак, приђете, колико радости на њеном лицу!! Колико неизмерне благодарности у њеном покрету.

— Море, ти канда си дошао да студираш а не да играш; који ти је ђаво вечерас?... Е, ја одох, гледај моју Олгу како ме жељно очекује, рече мој друг и оде.

Зацело, чудна ствар, пошао сам весео, радостан, у мислима већ сам био све удесио: с којом ћу да играм и шта ћу да играм — а сад? — Сад од једаред нестане расположења, нестане радости, него ме обузеше неки чудновати осећаји. У овом мору радости и весеља осетих ужасну самоћу и неку непојамну тугу. Ова радосна лица, што тако радосно ћеретају, што се тако весело смеју, музика и општа гунгула само су ме дражили. Од једном осетих потребу за срцем, које би за ме ку-

цало, коме би се могао изјадати, с којим би могао делити и тугу и радост. Из тих мисли и осећаја тргоше ме речи мога друга:

— Шта ти је, море? Што си тако сетан? Ах, да знаш како сам ја срећан! Замисли, Олга ми обећала кадрил и котилон! Погледај како је мила! Збиља, у мал не заборавих, она жели с тобом да игра валс, хајд иди! И повуче ме.

Приђох к њојзи, руковасмо се.

— Шта је с вама, г. Владо. Посматрала сам вас, изгледате као какав немачки философ, а то су најдосаднији људи на свету.

— Благодарим, рекох ја.

— Зар није тако! Дошао човек да се весели, да проведе пријатно време, а овамо укочио се као кип. А, а! погађам, хоћете да се правите интересантни. Не, не.. настави затим, ви сте заљубљени.

— На жалост, нисам тако срећан као ви. Мој друг Никола проби ми уши причајући о вама... Она поцрвене и обори очи.

— Знате, боље да играмо, рекох ја желећи да прекинем наш разговор, молим вас. Она метну руку и ми се кренусмо. Олга игра изванредно лако и грациозно, играти с њом то је право задовољство и уживање; иначе она је врло мила плавојка са руменим пуначким обрашчићима, пуна живахности и природне веселости. То су њене чари којима увек задобија кавалере, а које су мога добросрдечног Николу начиниле њеним робом. Као ћерка нашег команданта, она је била свагда у нашем (офицерском) друштву. Ја сам волео с њом да говорим, ми смо били некако поверљиви једно према другом; између нас је постојало нешто као дружба, ако у опште може бити дружбе између младића и девојке.

Разговор с њом и играње прилично су ме раздрагали, само сам осећао да је тамо, на дну срца, од моје сете остао још као некакав талог.

Забава је била све у већем и већем жеку, свршио се већ и први кадрил, расположење је расло; на све стране се чује говор и смех; неки седе, други шетају. Све је то задовољно, весело и уморно; лепезе раде на све стране; у сали се осећа прилична залара, а мајке седећи у дубоким кадифеним фотељама, тешко дишу и бришу са свога брижног чела крупне капље зноја, гледећи и уживајући у својим ћеркама, и увек су готове да притрче у помоћ свом драгом детету. А дете, као дете, гледа да је увек што даље од мајке.

Нешто од умора, а нешто богме и од нерасположења, ја сам стојао у једном ћошку сале и равнодушно посматрао мимопролазеће парове, кад опазих једну госпођицу у друштву са две другарице, али не с лица, јер је ишла у супротном правцу. Видео сам само њену елегантну фигуру, њен витак струк, њену роза хаљину. У један мах осетим, како ме нешто вуче к њој, како ме нешто текну у срце, као да је кроза ме прошла електрична струја. Потпуно очаран њеном појавом ја полетим

К њој са страсном жељом да је видим и да је поздравим. Стигох је:

— Ах, госпођице Вера, то сте ви! Оппростите, нисам вас познао; како сте? Не знате како ми је мило што вас на данашњем балу видим! Смем ли вас молити за котиљон!

Она застаде и чисто се малко трже назад, а по њеном дивном лицу разли се лака румен. Изненађена начином којим сам јој пришао — са стране је вероватно изгледало, као да је то на јуриш било — збуњена мојим питањима, мојом изненадном појавом, изразом мога лица, она ми не одговори одмах, него подиже своје лепе, црне счи, дубоке као бездан и пуне неке тајанствене сете, па ми рече:

— Хвала, радо ћу играти с вама котиљон. Њене другарице гледале су ме у највећем чуду, али ја се нисам на њих освртао. Познавао сам се с њом и пре; познао сам се на једној забави; сећам се да ме је једном приликом у великом мазуру изабрала и прикачила орден, али тад није никаква утиска учинила на ме. А сад? Сад сам био усхићен, занесен њеном појавом, та нема речи које би могле да изразе тадашње моје осећаје; пратио сам сваки њен корак, вребао сам сваки њен поглед, и једва сам чекао кад ће да почне котиљон.

— НАСТАВИЋЕ СЕ —

* * *

(СЛОБОДНО ПО М. ЂЕРМОНТОВУ)

Песма јој је тако бајна
К'о пољубац са усана;
Очи, — слика неба сјајна,
Најлепшега мајског дана!
Покрет, речца, црта свака,
У један се израз слила,
Пун простоте. — Сликo слатка,
Тако проста, тако мила!

Алексицац,

Милорад М. Пешковић.

ГДЕ ПОЖОРАНЦЕ ЗРУ

од

Н. А. ЉЕЈКИНА

(Наставак)

XII

Кад лепотица зачу руски разговор, окрете се Ивановима и Коњурину на мах. И запитала Коњурина са осмехом:

— Vous êtes des ruses, monsieur? (Јесте ли ви Русе, господине).

— Рјус, Рјус!... похита Николај Ивановић, те одговори за Коњурина, сав блажен, што се лепотица њима обратила.

— Oh, j'aime les russes! (Ох, ја волим Русе) проговори она опет, а очи јој играју као на зејтину.

Лепотица окупи говорити француски с јаким талијанским нагласком, мешајући у разговору, с времена на време, по коју талијанску реч.

Николај и Коњурина развукли уста и кезе се, па, ако и нису ништа разумели, опет су махали главама и једнако подвакивали: „вуј, вуј“. Чувши реч: Petersbourg, Коњурина узвикну:

— Вуј, вуј, из Петербург! Ја сам с Клискога Проспекта, а он — с Пескова, — и ту показа прстом на Николаја Ивановића. — Голубице, Глафира Семјоновна, преведите тако вам Бога, шта она говори!

Глафира седи и сва се напела.

— Не морате знати, одговори она срдито. — Слушајте и ћутите. Ја не знам, што се та жентурина намеће с разговором! То је нека безобразница! А шта си ти избуљио очи! Ждери ту! дрекну она на мужа. — Шта пиљиш?

— Ах, Боже мој! Па зато и имам очи.

— Да пиљиш? Је ли? — Није истина!.. Зашто не пиљиш у онога дебелог Немца, што се раскошарио за столом са својом чашом и лулом, него пиљиш у тога вртирепа?

— Па шта би ја, кад седи преда мном?

— Молим те, умукни?

А лепотица брбља ли брбља, без одмора, својим погрешним говором, па се окрете најзад и Глафири Семјоновној, као да се хтела похвалити знањем руских речи: са особитим ударом, на француско-талијански начин, изговарала је она речи: „невски“, „извошчик“, „закуска“, „человјек“, „кулебјака.“

— Мора да је у Петрограду била, кад зна руске речи! рече Николај Ивановић. — Јамачно је каква артисткиња. Итаљанка? запитала он лепотицу.

— Oui, monsieur... (да, господине)

— Артист? Артистка?

Лепотица потврди главом.

— Глаша! Немој да се дуриш! Ружно је. Видиш како је она љубазна... Распитај ти њу о папи и његову двору... Може бити да су нас слагали, да не можемо видети папу, — говораше жени Николај Ивановић.

— Одмакни! зачу се одговор.

Лепотица се међу тим обрати правце к Глафири Семјоновној с питањем: говори ли она француски?

— Нон! мрачно одговори Глафира Семјоновна и одмахну главом.

Лепотица изјави сажаљење, и настави брбљање с људима.

— Та преведи бар што год од тога што она говори, моли жену Николај Ивановић.

— Ух, како сте несносни! викну Глафира и настави: — У душу срља, хвали Русе и вели да их љуби врло

— Ето видите. Нас хвале, а ми са свим равнодушношћу рече Коњурин. — Вив Таљанка! узвикну он на мах и наже се преко стола да се куцне с њоме чашом црнога вина.

Она пружи руку и чашу.

— Како би било да поручимо боцу шампањца? — пита Коњурин Николаја Ивановића. — Незгодно је купати се с дамом а пити црно вино. Да поручимо једну боцу? А? Куд иде — нек иде! Гарсон! Шампањ! викну он слуги и не сачекавши одговор од друга.

— Иване Кондратићу, ја ћу све то писати вашој жени! рече Коњурину Глафира Семјоновна.

— За које? Што тражим шампањца? О, Боже мој! Па пишите! Шта има ту страшно? Хвала Богу, жена зна, да нисмо овамо пошли да штедим.

Лакеј поднесе карту и запита, какав шампањца треба. Коњурин даде карту Николају Ивановићу, с молбом, да изабере. Овај опет погледа жену, и одгуркује од себе карту.

— Та, шта се ти жене бојиш? прекори га Коњурин. — Ми смо по њеном савету пет-шест садука шампањца изгубили на рулету, и сад опет да не смемо без њене дозволе ни једну боцу наручити по својој жељи! Шампањ... шампањ... рече најпосле момку а прстом удара у карту.

Овај слеже раменима па и сам прстом показује на карту, помињући називе шампањскога вина.

— Асти, асти... показа лепотица.

— Дај асти... дај то, што госпођа тражи.

Момак отрча да испуни заповест. Глафира Семјоновна протестујући одбаци столицу и диже се иза стола.

— Ја нећу више да једем! Идем у своју собу!... рече она раздражљиво. — А ви можете и сами пијанчити с том битангом!

— Матушка, голубице, па какво је ово пијанчење! старао се Николај да је умири.

— Доста. Ја ћу теби после већ показати.

Николај Ивановић седи и ћути а главу оборио у тањир.

— Зар ти нећеш ићи горе, у собу? пита га жена.

— Глафира Семјоновна, ја сам гладан, ја хоћу да једем! одговори јој муж.

Глафира се уједе за усне па изиде из трпезарије.

— Ама, шта јој је? Да није ревњива? пита Коњурин свога друга.

— Не разумем... рече овај и слеже раменима. — Нерве, ваљад има, шта ли је! Не може да види лепу жену. Ако проговори са мном каква лепа женица, — онда је скандал. А међутим сама воли да кокетира с мушкарцима! Ето, узми на пример у Ници, кад смо играли у коње, како се нађе с оним лакејем, па још измисли да је гроф. Нерви...

— Много јој дајеш на вољу — отуда су јој ти нерви. Али, ја мојој жени не дајем никад за право, па у ње нема нерава, поучно рече Коњурин.

Лепотица, међутим, видевши да Глафира оде, запита их лукаво, и са осмехом:

— Madame est malade? (Госпођа је болесна).

— Маљад, маљад... одговори јој Николај Ивановић млатарујући рукама. — Нешто куња... Мигрењ... Ја тет... — рече и показа на главу. — Управо... нерви... Компрене? Ја фам је увек нерв...

— Oui, oui, monsieur... Je sais... (Да, да, господине... Знам...) рече она шаливо, намигнувши. — Шта да се ради? — заврши лепотица и слеже раменима.

— Нема ту лека, госпођо, кад жена постане капризна, говорио је Коњурин. — Ето видиш, презалогачила се мало па оде. Да је бар сачекала овај лек од нерава! и ту Коњурин удари руком по боци шампања, коју му донесе слуга. — Али, ми ћемо и без ње испити... Молим за вашу чашицу!... И показа знацима шта хоће.

Лепотица му пружи своју чашу. Коњурин нали њој, нали себи и рече:

— За вашу красну лепоту и вештину!... Пијте... И Николај Ивановић пружи своју чашу лепотици. Искапише.

— Ето, тако, Николица, ето тако! Шта ту треба обраћати пажњу на жену. Пиј, па — свршена ствар. Јер, кад ти се она попне на врат, онда си готов! храбрио је Николаја Ивановића Коњурин.

Овај махну руком и — као да се преобрази.

— Анкор, мадам... рече он и понуди лепојци вина.

Ова не отказа. Започе се разговор. Она је говорила француски а они руски, а сви скупа служили су се мимиком, и за чудо — разумевали су се.

Прва боца већ стоји празна. Николај Ивановић заиска другу.

— Дивна жена! хвали Николај Ивановић Коњурину своју другарицу. — И погледај како је угледна...

— Да даш све сребро и бакар — ето каква је, рече Коњурин и пуче језиком. — Права Краљица!... А она, јамачно, живи овде, у гостионици? Распитај се.

— У готел? Иси? пита лепотицу Николај Ивановић а прстом показује патос.

Она одговори главом у знак одобравања. Тада Николај рече Коњурину:

— Овде, овде... С нама заједно седи у једној гостионици.

— Шта, врага! викну Коњурин.

— Мадам, анкор! нуди Николај Ивановић лепотицу. Она пристаде.

— Гарсон! Још једну боцу овакову! виче Коњурин и показује момку празну боцу.

Обед се заврши. Сви изиђоше из трпезарије, само Николај Ивановић, Коњурин и њихова познаница наставише и даље седети и пити асти. Лица им се зацрвенила. Сјајним очима гледаху мушкарци у лепотицу, која је само кокетирала с њима и стрељала очима.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

ПОХОДА

— ХАЈЊ ТОВОТЕ —

Дуго стојаше он пред великом кућом у Јоршкој улици, нетренимице гледајући други спрат.

Ту станује његова мати — његова мати, коју је он у своме животу видео један једини пут; али која му се често јављала у сну, када се, после ручка бацао на пожњевено жито, да се са осталим жетеоцима мало одмори.

Када припече звезда с плавога неба, а мала шева поремети подневну тишину својим монотоним цвркутањем; када га зној свега облије, а ветар пријатно око раздрљених груди зафарлија нијајући ознојену плаву кошуљу, и кад од рада и врућине клоне — тада му се јавља мати и он је гледа пред собом...

Овда онда слушао је он о њој. Она је чешће писала жени, код које се налазио; па и кад је већ изђикао као шеснаестогодишње момче, она је непрестано шиљала новаца за њ, што је сеоски свештеник давао у штедионицу. Њему није требао ни један грош више од онога што је сам служећи зарађивао. И тако се постепено гомилао мали капитал, који је свакога месеца растао.... а он је гајио наду да ће једнога дана моћи купити парче земље, па можда чак и кућерак, и све ће својим вредним рукама и радом платити...

Девојке у селу знале су да је Хенрек Вулков неки мали капиталиста. Зато су га и погледале тако радо и смешкале се на њ.

Но Хенрик се плашио девојака, чак и онда када је као осамнаестогодишње момче са осталим друговима пошао на игранку. Сувише је мислио на своју матер, која станује у Берлину, у грдној вароши, што му се чинило као каква авет; далеки циљ, камо су тежиле његове жудње.

Он је знао да нема оца. Једном су га баш због тога задиркивали.

Без речи, као разјарени бик, бацио се он на подсмевача и треснуо га о земљу. И тек ауторитетом сеоског попа ствар се стиша и не дође пред суд.

Од тога дана нико се више не усуди да му и једне о оцу помене.

О својој матери, која у последње време не даде дуго гласа од себе, имао је нарочиту представу. Сећа се, као кроз маглу — могао је имати тако осам, девет година — да једном дође нека богата госпа у село.

Баш се черупао с једним дечком и крв му је из носа текла, кад га помајка зовну.

Лепа госпа погледала га је узвереним очима, а малиша не смеде праг да прекорачи.

Тада га старица прекори, и он мораде госпи руку да пружи... а она је зарила своје лепо лице у мараму и силно уздисала, плакала и јецала. А он је тако стојао поред ње, па најзад почео и сам плакати. Баба се неко време мрштила, па пошто је довољно концерат слушала, она узе малишу за раме, окрете га према вратима и пусти на поље.

Ту га опет озари сунце; он стојаше на сеоском друму гледајући на кућу, па се онда окрете, и као да га кака неман гони, наже у шуму, где се беше сакупило доста сеоске деце да траже лешнике.

С вечери су већ били готови са игром и посматраху двоја отворена кола, у којима неко весело друштво богате господе и госпођа, у финим и отвореним хаљинама са грдним шеширима и бледим образима, певаше и ликоваше.

Највеселија од свију беше баш она дама, коју је ту пре два сата Хенрик гледао, како горко плаче у нишкој и димљивој кујни.

Када је у мраку изуо обућу, старица му сурово рече да је та госпа, што је долазила данас по подне, његова мајка...

Он се загледа у старицу ни речи не разумевши. И како се глуно загледао у старицу, то га она ошамари, да се готово сруши на своју сламну постељу, и целу ноћ гледаше кроз бацу у бледи месец, не разумевајући баш ништа од свега.

Од тога дана често би сео у сутон и сањао. И увек је видео госпу у њеној отвореној, жутој хаљини; и увек је видео како у колима стојећи маше црвеним сунцобраном, како се смеје и пева.

И постепено се губљаху те успомене, и оста само неко тавно осећање увијено у маглу. —

Једном оде у суседно село у католичку цркву и тамо виде слику матере Божје. Од тог доба није више могао да дели те две појаве — велики бели шешир, преобраћао се у златан зрачни ореол небесне царице. Дубоке очи гледале су исто тако мрачно, сањалачки и магловито.

А у немирним сновима његовим блудила је његова мати као бела, дуга сен, између безбројних звезда. — Па се једног дана заче жудња у њему да види своју мајку још једном.

И та га мисао све више обузимаше, и то тако силно, да је увек, кад је сам био, плакао сећајући се своје матере.

Једнога дана оде свештенику и каза му своје јаде. Овај покуша да га утеши и да га одврати. Шта ће он у великој вароши? То није за њ...

И опет прохујаше месеци. Јесен обараше светло лишће с дрвета и тераше га преко голих поља и ливада.

Рада врло мало, а досада скоре зиме притисла готово свакога. То баш беше zgodно време да пробуди сетне мисли.

Једнога дана рече Хенрик своје госи, код кога је служио, да хоће у варош. За колико? — Најпре би тако једно осам дана. — Идућег јутра отпутова.

Саветовали су га да се вози железницом; али он некако није се њој поверавао. И тако пође пешице од раног јутра до дубоке ноћи неуморно пешачећи. Овда онда возао би се мало и на колима.

У пролазу кроз једно село, остаде на ноћишту код некога слуге, кога нађе пред вратима где пуши опруживши ноге по смрзнутој земљи.

Газда је с газдарицом био у вароши.

Идућег дана, око подне, стиже он пред прве куће у предграђу.

Довде је ишао једнаким широким друмом. Сад се на једном загуби у мрежи улица.

Питао је, али није добијао никакав одговор, или су пред њим мрдали главом, не знајући ни приближно да га извести о Јоршкој улици.

Већ се спусти ноћ, и он оста тако са свим остављен и загуљен. Сви они светњаци буњаху га; галама тако замрси његово просто појимање; куће, фењери и људи, изгледаше му, да се окрећу; и он се мораде наслонити на зид један, и склопи очи, да би се опет освестио.

Кола су јурила поред њега; звонца са трамваја одјекивала су бескрајном улицом, људи га гураху; овда онда окренуо би се ко год, па кад је видео сметеног сељака рекао би каку грубу реч, која се у метежу губила; а ако му је дошла до ушију — он је све примао, занесен пијаним утиском што је Берлин на њ производио.

Па како да нађе своју матер у овом ужасном метежу?...

Он луташе даље, долажаше у пуне улице, све даље према северу, где је варош бивала све пустија.

Ту, у једној полу-опалој кавани нађе склоништа за ову ноћ. Али заспати ни за Бога. Превртао се по постељи до у зору, као да је био у грозници.

И снага га изневери...

Најволео би да се још одмах, врати.

Али он мора још једном мајку своју видети. —

Другог јутра пође према југу... Најпоследње застале пред једном високом, мрачном кућом са безброј прозора као са стотину очију, у којима одсјаиваху зраци хладног децембарског сунца. —

Ту станује његова мајка...

Док је тако стојао, прође поред њега жандар и посматраше га од главе до пете.

То га наведе да се реши, и он уђе у кућу. Његове тешке ципеле јексерима потковане одјекиваху по шареном, каменом поду дворишта. Весели, голи амори, напртани по зидовима, дођоше му пред очи као неко чудо које га заплашило; али он стеже срце и пође по застртим степеницама.

Кад дође до другог спрата он стаде.

И ту на месинганој табли стојаше његово име. Лепо прочита слово по слово па онда дубоко удану ваздуха, обриса зној с чела и закуца својом грубом песницом у висока врата.

Тек пошто је по други пут лупао изађе једна млада служавка, која бесно залупи вратима, и пре но што он могаше и словца прозборити, запита га зашто не звони... да није луд?...

Он погледа на бело дугме, на које она прстом показује и промуца нешто. —

— Милостива госпођа још није устала, одговори му служавка мерећи га презирним погледом, и тада затвори му врата пред носом. —

Он заста неколико тренутака, чекајући да се врата поново отворе. Но како опет оста све мирно, спусти се он низ степенице, и оданде гледаше на прозоре. —

Било је доста хладно, и њему почеше ноге да се мрзну. Реши се да дође после једног сата, и пође да лута улицама не знајући ни сам куда, док не дође до Крајцберга.

И ту седе на басамаче споменика и посматраше оданде неизмерну црну гомилу кућа под својим ногама, изнад којих се дизао црни тежак дим из безбројних димњака; гледаше како сјакте златни крстови на тороњима многих цркава, како блешти на сунцу победнички споменик у Тиргартену; а из те грдне масе издизаху се као острва кровови жељезничких станица.

Из равни је брисао оштар ветар. Али он оста мирно седећи.

Пошто се довољно начекао сиђе с брега доле.

Подне већ превалило кад дође поново пред познату кућу. Овога пута повуче за звонце.

Тек кад зазвони трећи пут дође неко. Друга нека девојка.

Запита га шта жели; но он не знађаше ништа да одговори. — Шта ће да јави милостивој госпи? — Он није знао. — Милостива госпа има у осталом сад неку посету. Она ће рећи да дође после једног сата.

И по други пут он остави кућу још тужнији но пре тога, и луташе безциљно морен глађу. Али је знао да ни окусити не може. Прво мора да види своју милу матер.

Већ после подне. Небо се увило и замрачило. Бели, перасти облаци гоне се преко мрког неба.

Он сав малаксао. Дуго, дуго чекаше мирно пред вратима, док нешто унутра не оживе.

Најзад зачу корак, врата залупише и он чу још неколико неразумљивих узвика па онда гласан смех.

Он се подиже и стаде пред звонце. Најпоследње при- тиште својим широким палцем. Јасан звук разлеже се тишином. За тим дође девојка.

— Онај човек је опет дошао, милостива госпођо!

А на коридору стоји неки господин са поткресаном брадом; на глави му цилиндер, а нека госпа увијена у тешку бунду, осврће се лено према звуку.

И у томе га угледа; а он стоји окамењен питајући се да ли ће то она бити: она госпа са златном косом, бледа, бескрвна, напудрована лица и нешто оштрих тамних очију под црним обрвама.

Он промрмља нешто. То је требало да значи: Ја сам Хенрик Вулков! Али га нико не разуме. — Служавка блене а госпа се смеје. Свакако, онај господин, учинио је каку примедбу на рачун овога.

И стоји тако у углу немајући куражи ни беле да прџслови.

Дама пита шта управо хоће овај досадни човек...

За тим поче онај господин да шапуће са господом, она пријатно клима главом; и при изласку господин баци збуњеном младићу један новац у капу, који он грчевито стеже. Па онда обоје са шумом стрчаше низ степенице.

Хенрик се једва освести, и запита служавку: ко је та госпа. — Па појури низ степенице и сам; али у тај пар баш, кад изађе пред кућу, коњи повукоше батар, који је он и пре приметио.

Само виде како се нија перо на госпоином шеширу, виде сјајан цилиндер и кола заврнуше за први угао улици...

А он стоји ту на сред улице гледајући за колима...

Од једном осети хладни новац између прстију. Дали су му новац као каквом просјаку...

Лагано склизну новац из руку и откотрља се на калдрму.

Долазе нека огромна теретна кола препуна цигљама, и он мораде да се склони.

И пође даље. —

Већ се смрачило. Небо се намрштило, и одозго поче да пада бело, нежно паперје; и све веће и више и све живље поче да пада.

Наступа ноћ, а вејавица све већа.

И он пође да лута по мраку. Тако дође до „под типе“ осветљене електричном светлосћу.

Кола јуре једна за другима, људи гомилама врве, ма да снег непрестано пада.

Једна кола баш поред њега прођоше, он их познаде јер их је једном видео. Стаде да се гура кроз гомилу, јер кола иду полако... Он може да види кроз прозоре на колима — само један летимичан поглед — и познао је госпу и господина поред ње.

Кола, која се мало зауставише, пођоше даље.

А Хенрику се стегли удови.

Он ју је видео. И ватрена жеља га обузе: мора је видети — мора с њом говорити. —

Удари у трк за њима.

Један жандар погледа за њим.

На тротоару засталоше неколицина гледајући га; снег пада у врло густом прамењу.

У опасности је да га точак не закачи. Далеко испред себе гледа кола за којима трчи, а она све више одмичу.

Напиње сву снагу да их стигне и не гледећи на оно што се око њега збива.

И све је ближе. Још мало па да их стигне — тада се пружу по клизавој калдрми. Хоће напред — напред — па онда се опет сруши. —

— Хеј! довикује му неки кочијаш с кола грчевито стежући узде, да скрене поред њега, да га не би згазио.

Тако оста лежећи неко време. Један жандар хита да му помогне при подизању.

— Ах, ништа, пијаница!... И гомила пролази даље. Жандар виде да младић није пијан. — Селјак, кога је велика варош збунила.

Пита га куда ће. Младић са зебњом помиње своје село. Где је то? — Ах да, то је ка Ландебергу — е то мора к Александер плацу. —

Наслони се на једну голу црну липу да се одмори. Боле га колена. Прљав је, на рукама му се залепило снежно блато.

Па онда пође даље поред липа право, не могући ни нашта да мисли.

Пред опером се заустави за један тренутак и гле-

даше како екипажи пролазе, послужитељи отварају вратнице и у дебелим огртачима увијене госпе излазе из кола — госпе, које исто тако изгледају као и она, која треба да му је мајка.

Може бити и она је овде у овој великој кући. Али шта ће, шта хоће он од ње, шта би хтео он од ње, кад га она више не познаје, код поред њега пролази и не погледавши га.

Пође даље преко моста, па поред двора, поред општине право на Александер плац.

Ту улице све празније. Лампе све даље стоје једна од друге. Око њега је све мрачније. Вејавица све слабија и још мало па са свим да престане.

Око њега све пусто и празно. Ни једна кућа више, већ само широк друм покривен снегом, који води тамо у мрак, у ноћ; а из даљине дрхте осамљени пламичици из фењера.

Он гаца преко мекана снега који тек што је пао. У коленима ужасни болови а сав малаксао од глади и напора; од умора и жалости сруши се на један камен што лежаше крај друма.

Погледа назад пут одакле је дошао... тамо... далеко, далако иза њега лежи варош... Може да се позна по црвеној светлости што се преко ноћног неба крваво шири као ватрена магла. —

Око њега мртва тишина. — Ни једног гласка, никаква узвика... Само се камење миче под његовим ногама кад се макне.

И он блене у ту чудну крваву пару која га испуњава ужасом. Оданде долази... тамо је жудео нешто да види... само шта?... шта? —

Шта га је одвукло; шта га је гонило у ову огромну варош? — Он више ни сам не зна...

У души му тешко, да би се у снег заронио, да више не би морао да се сети што је данас доживео.

И од једном се осети тако осамљен тако страшно осамљен и остављен, остављен од Бога и од целог света.

А с усана несвесно излете узвик, који човек испушта у најочајнијој нужди, узвик за једним бићем, чију необичну љубав он никад није осетио... у најцрњем очајању пружа руке у празан снежни ваздушни простор, и с очајничким страхом болно уздише:

— Мајко... мајко моја!

Али одговора нема. Само пуста мрачна ноћ изнад њега, и пуста мирна пољана око њега...

Затим се смири, седе и погружен у се, обузет неодређеним осећањима да је изгубио оно, чега никада није имао, поче горко да јеца... А у свести поче да се магли — онај лепи сан о мајци која своје чедо отворених руку дочекује... онај сан, који га целог младог века држао, тај лепи сан за увек, за навек је отишао...

М. П.

КЊИЖЕВНОСТ

Књиге, које су у апсанама писане. — Има доста чувених дела у светској литератури, која су постала у затвору. Мигуел Сервантес отпочео је својега бесмртног Дон Кихота, кад је, на своме путу, у маломе месту Аргамасили у Ла Манчи био бачен у затвор, јер је пала сумња на њега, да је имао учешћа у једној ноћној тучи. Ту у томе затвору, „где је сваке незгоде било у изобиљу...“ као што Сервантес у предговору ка своме роману каже — дошла му је прва мисао за његовог оштроумног ритера од Ла Манче, чији живот и дела, као и његовог коњушара и штитоноше Санчо Пансе, већ готово од три столећа сматрају се као заједничко добро већине европских народности. У самој Шпанији изишло је, ни више ни мање, четири стотине издања од ове књиге. А у преводима има на енглеском језику 200, на француском 168, на талијанском 96, на португалском 80, на немачком 70, на шведском 13, на пољском 8, на данском 6, на руском 2, на мађарском 1, на хрватском 1, и на српском 2 — једно је мали извод из тога великог дела, у издању Браће Јовановића, а друго потпун превод Ђоке Поповића, у издању Коларчеве Задужбине. — Па не само то, него постоји, шта више, и једио латинско издање овога дела.

Друго једно чувено дело, које је такође постало у затвору и кроз читав средњи век веома много, нарочито по школама, читано и цењено, биле су „Утехе философије“ („De consolatione philosophiae“, у 5 књига) од Боетија. Боетије, римски државник и философ (рођен између 470 и 475 после Христа, погубљен у Павији 525.), био је више година интимни љубимац остроготског краља Теодорика, али падне у немилост због неоправдане сумње, буде оптужен за велеиздајничко споразумевање са византиским двором и по заповести Теодориковој бачен у тамницу у Павији, где је после дугог и суровог тамновања несаслушан погубљен. Ту је он, очекујући сваког дана своје погубљење, написао своје дело у дијалогу. У „Утехама Философије“, у којима се чистим и племенитим језиком мења проза и поезија, забавља се Боетије са философијом, која га учи, да је сва земаљска срећа непостојана, да мудрац налази мира и сталности само у врлини и да разум мора да победи страсти, као и да све патње воде човека, по Божјој милости, само његовоме спасу ближе...

Поред доста других примера, може енглеска књижевност да покаже много дела, која су писана с оне стране браве; то стоји у вези са некадањом институцијом апшења због дугова, које је у Великој Британији нарочито често практиковано. А бедни и, разуме се, вазда дуговима претрпани, књижевници падају као најчешће жртве. Шта више и једне су новине једном у затвору основане биле. Њихов оснивач није био нико други него добро познати Данијел Дефе, аутор, по целом свету распрострањенога, „Робинзон Крусе“-а. Он је 1704 године засновао часопис „Ревју“ и уређивао га је из чувене лондонске апсане „Њугет“, у којој је у исто време и друге књиге писао.

И Торквато Тасо није седео скрштених руку, док је био у затвору. Неколико од његових најбољих дијалога постали су, кад је био две године под строгим надзором затворен у Ферари.

Од немачких књижевника је и Шуберт, који је као затвореник доспео до песничких продукција; један део његове лирике, као и његова аутобиографија „Шуберт-ов живот и мисли“, постала је за време његовог затвора на Хоенаспергу.

У нас је, колико нам је у последње време познато, писао Бранислав Нушић своје „Листиће...“ у пожаревачком казненом заводу. Јаша Томић написао је у затвору „Назарене“, „Узроци злочина“ и др., а и Лаза Комарчић написао је у апсу неколико својих приповедака.

ЗАНИМЉИВЕ СИТНИЦЕ

Снага мишића. — Човек средње јачине диже 110 килограма терета. Женска снага стоји, н. пр. кад жене, у паралели са снагом дечка од 16 година. Најјачи мишић у човека су вилице. Има људи што скрцају коштицу бресквину, која се разбије тек под теретом 162 килограма. Мишићна снага тица најјача је у крилима. Бува има у мишићима ванредну снагу, јер скочи 11½ пута онолико колико је дуга, а вуче терет 83 пута већи него што је тешка.

Амерички новинар. — Морн Цеферсен, уредник неких америчких новина у Калифорнији донесе у својим новинама једанпут овакав оглас: „Сутра на вече имаћу част да у дворници ** дајем научно-практичну представу. Писаћу у једно време два новинарска чланка, један десном а други левом руком. Теме нека ми одреде поштовани посетиоци; у исто време љуљаћу левом ногом дете у колавци и певати му песмицу што успављује, а десном ћу покретати мех што пропирује ватру за чај. Ако би се нашло госноде да ми плате грог, то ћу за 15 минута попипи 36 чаша грога, па ћу онда из револвера, на двадесет корака, у шест метака четири пута погодити кеца на карти. Улазна цена 10 сантима од особе“.

Баш американски!

О дувану. — Дуван је донео из Ст. Доминга у Шпанију Хернандо де Толедо, а француски посланик Никот одомаћио га је 1560 године у Паризу. Дуван је онда добио име herba nikotiana, и из писмена тога имена склопљен је анаграм: in bona charitate, што значи »у лепој љубави.« Један писац у XVI столећу рекао је: »да дуван ваља као укусну биљку волети и употребљавати га као насушни хлеб; јер као год што онај грешни што хлеб презире, тако грешни и онај што дуван мрзи.« А већ 1600 године почеше прогањати пушације. Ту се толико терало, да је у Швајцарској забрана дувана била уметнута и у *Десет заповести Божјих.*

